

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 5 Sayı: 22 Volume: 5 Issue: 22

Yaz 2012 Summer 2012

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DİYARBAKIRLI EMİRÎ VE NASİHAT-NÂMESİ*

“EMİRÎ FROM DİYARBAKIR AND HIS ADVICE EPISTLE (NASİHAT-NÂME)”

Mahmut KAPLAN**

Öz

Bu makalede, Diyarbakırlı Emîri Çelebi'nin hayattan edindiği tecrübeleri oğluna aktarmak amacıyla kaleme aldığı manzum nasihat-nâmesi incelenerek tenkitli metni hazırlanmıştır. Yazının başında kaynaklardan edinilen veriler ışığında şairin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Nasihat-nâme'nin dil, üslup ve muhteva özellikleri üzerinde kısaca durulmuş, daha sonra eserin iki yazma nüshasından hazırlanan tenkitli metin ile birlikte yazma nüsha nüshalardan birinin tıpkıbasımı eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Emîri Çelebi, Nasihat-nâme, Pend-nâme, Diyarbakır.

Abstract

In this article, Emîri Çelebi from Diyarbakır's in verse advice epistle, which he indited in order to convey the experience he got in life to his son, has been studied and its critical text has been prepared. At the beginning of the article, information regarding the poet's life and works has been presented in the light of data acquired from sources. Language, style, and content features of The Advice Epistle have briefly been given point, later a copy and the facsimile of one of the copies together with the critical text prepared out of two copies of the work have been added.

Keywords: Emîri Çelebi, Advice Epistle, Advice Book (Pend-nâme), Diyarbakır.

Giriş

Eski Türk edebiyatında nasihat-nâme, pend-nâme ya da öğüt-nâme adı altında pek çok manzum eser kaleme alınmıştır. Şairler, tecrübelerini, anlayış ve düşüncelerini çağdaşlarına, öğrencilerine, çocuklarına ya da gelecek kuşaklara aktarmak için bu tür eserleri yazmış; dinî, sosyal ve kültürel birikimlerini sorumluluk duygusu içinde ifa etmişlerdir. Bu tür eserlerde şairin yaşadığı dönemin, şehrin, toplumun değer yargılarını, toplumsal hayat biçimlerini görmemiz mümkündür. Özellikle kendi çocuklarına hitaben yazdıkları manzumelerde onları dış dünyanın ya da bireysel olumsuz eğilimlerin girdabına düşmekten kurtarma çabası dikkat çeker. Kendi çocuklarını uyarmak, onlara iyiyi, güzeli, doğruyu göstermek amacıyla yazsalar bile diğer gençleri dikkate aldıkları da gözden uzak tutulmamalıdır. Bu çalışmamızda, yüzyıldan fazla bir ömür süren Diyarbakırlı Emîri'nin nasihat manzumesini kısaca inceleyip değerlendirecek metnini sunmaya çalışacağız.

* Bu makale, 16-17-18 Ekim 2009 tarihlerinde Mardin'de yapılan V. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu'na sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Prof. Dr., Fatih Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, 34500 Büyükçekmece/İSTANBUL.

I.1. Emîrî'nin Hayatı

Seyyid Mehmed Emîrî, Diyarbakır'da 1035/1625' tarihi civarında doğmuştur. Şair, yüzyılı aşkın bir ömür sürmüştür. Ali Emîrî Efendi'nin büyük atalarından olan Emîrî, soy bakımından 27. tabakada Hz. Hüseyin'e ondan da Hz. Ali ve Hz. Muhammed'e bağlanmaktadır. Diyarbakır ve çevresindeki yerleşim yerlerinde bulunan seyyitler onun neslinden gelmiştir (Ali Emîrî, 1328: 49). Sâlim ve Safayî de tezkirelerinde Emîrî'nin seyyit olduğunda hemfikirdirler (Sâlim Efendi, 2005: 223-224; Mustafa Safayî Efendi, 2005: 88). Şairin Emîrî mahlasını almasını Sâlim şöyle izah eder: "miyân-ı şu'arâda bir emîr-i sâhib-livâ-yı fesâhat olmağın mahlas-ı merkûmı ihtiyâr ve bu lakab ile şöhret-şi'âr olmuşlar idi." (Sâlim Efendi, 2005: 224). Diyarbakırlı ünlü divan şairi Hâmî, Emîrî'ye orta yaşlarında yetişmiş, şairin ölümünden sonra da Emîrî'nin oğlu Mustafa Çelebi ile arkadaş olmuştur. Döneminin ünlü şairlerindedir. Ali Emîrî, Şeyhî'nin *Vakâyiü'l-Fuzalâ*'sında Âgâh gibi bir şaire yer vermediği halde Emîrî'yi almasını şairin ününe bağlar. Aynı şekilde Emîrî'den 40-50 yıl sonra yazılan Râmiz Tezkiresi'nde şair hakkında bilgi verilmesi de şairliğinin bir göstergesidir (Ali Emîrî, 1328: 49).

Emîrî, hayatı boyunca Diyarbakır'dan dışarı çıkmamıştır. Ona vekâleten eserleri şehirleri ve ülkeleri dolaşmıştır. Şair, babasından kalan zengin bir servete sahip olduğundan düşkünlerin elinden tutmuş, onlara yardımcı olmuştur. Emîrî'nin cömertliği dilden dile dolaşacak düzeydedir. Ali Emîrî'nin ifadesiyle, "Müzâyakaya giriftâr olan şu'arâya da muaveneti dirîğ eylemezdi. Hattâ onların iâşesi için erbâb-ı servetden olan sâir yârân-ı memleketden de istihsâl-i nükûd-ı muâvenete delâlet ederdi." (Ali Emîrî, 1328: 49). Ali Emîrî, büyük dedesi Emîrî'nin bu özelliğine dair, Şûrî ile şair arasında geçen manzum latifeleşmeyi nakl eder. Şûrî şu kıt'ayı gönderir:

İy kân-ı kerem mekremetiñ tekmîl et
Va'd eylediğîñ cerîdeye ta'cîl et
İydiyyemizi Emîrî kurbân olayım
Yârân-ı suhan-şinâsdan tahsîl et

Emîrî şu manzum cevabı verir:

Şûrî bu işiñ karîn-i ta'cîl olmaz
Va'd eylediğim cerîde tekmîl olmaz
Yârân-ı suhan-şinâs müflisdür hep
Düşme tama'-ı hâmiña tahsîl olmaz

İşte cenâb-ı Şûriye bu sûretle latife icrâsını müteâkıb i'tâ-yı cevâ'iz-i mükerrere ile dil-şâd eylemiştir." (Ali Emîrî, 1328: 50).

Emîrî, ticarete yatkın eşine dostuna maddî bakımdan destek olur, onlara sermaye vererek iş hayatına atılmalarını sağlar, kimi zaman ortak olarak hem kazanır hem kazandırır. Hatta Diyarbakır'da ipekli kumaş dokuma işini geliştirmek için çok gayret göstermiştir. Uzun bir ömür süren Emîrî, 1137/1724 Şa'bân'ının on beşinci günü vefat etmiş, dostları "Terk-i nâsût" terkihiyle ölümüne tarih düşürmüşlerdir:

Cevlângehi oldı bâğ-ı lâhût
Târîhi denildi terk-i nâsût

Cenaze namazı, Rumkapsı haricinde içlerinde Vâli Ârifî Ahmed Paşa, Âgâh, Vâlî, Hâmî, Lebîb, Çâker efendi gibi şairlerin de katıldığı büyük bir cemaat tarafından kılınmış; hacıların güzergâhında Kanlıgöl denilen yerin üzerindeki tepeye defn edilmiştir (Ali Emîrî, 1328: 50).

I. 2. Emîrî'nin Kişiliği

Ali Emîrî, şairin fizikî görünüşünü, babasından, o da dedesi Süleyman Çelebi'den şöyle nakleder: "Ceddim Seyyid Mehmed Emîrî hazretlerine yetişdim; kâmeti uzunca, kemikleri iriye

mâ'il orta ağızlı, mutavassıt burunlu, çatık kaşlı, gözleri büyük, cephesi geniş, güzel sımâlî, müsahabeti gâyet sevimli idi" (Ali Emîrî, 1328: 50).

Emîrî, devlet memuriyeti yapmamış, hayatını ticaretle kazanmış olmakla birlikte bir asra yakın adeta bir lisan hocası hizmetini görmüş, Âgah,Vâli, Hâmî gibi şairler onun zamanında yetişmişlerdir. Ali Emîrî Efendi, atalarından olan şairin kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi verir. Buna göre: "Emîrî, bahar mevsiminde şehrin edip, musikişinas ve şairleriyle bahçelere gider, tabiat güzelliklerini seyrederek sohbet edermiş. Şair, kâmil insanların öldüklerinde arkalarında eser bırakmaları gerektiğini, aksi takdirde unutulup gideceklerini şu çarpıcı ifadelerle dile getirir: "insân-ı kâmil olanlar dünyâda eser bırakmalıdır, sâhib-eser olanlar tevârih-i müstakbele-i ümmîde mutlaka bir güşe bulup yerleşirler.

Ezersizler, mübhem bir karanlık içinde kalarak mürûr-ı zaman ile kâinâtın zerrât-ı nâbûdisine karışır, ricâl-i mensiyeden olurlar. Yine der idi ki insanların takip eylediği nokta-i nazar vatana ve cemiyet-i beşeriyyeye hidmet sûretiyle pâk ve âlî olmalıdır. Cihânı yalnız kendi istifâdesine münhasır zanneden kûtâh-bînân ma'nen ikbâl-i vatanın kâtilleridir.

Evlâdının istirahatine merhamet zannıyla tahsil ve terbiyesine dikkat etmeyenler hüsn-i ahlâk fazîlet gibi cevâhir-i maâlî ile müzeyyen olan iklîl-i iftiharî iksâdan kendi ciğer-pârelerini mahrûm etmek için reh-zen olurlar." (Ali Emîrî, 1328: 51).

Emîrî'nin şairliği hakkında tezkirelerde olumlu ifadeler dikkat çekicidir. Sâlim, "asrın pür-gû şu'arâsından ve vaktin zürefâsındandır." (Sâlim Efendi, 2005: 224); Safâyî, "Evâ'il-i hâlinde tahsîl-i dest-mâye-i irfân ile asrın şu'arâsı zümresine dâhil olmağla gerçekden şâ'ir-i mâhirdir."(Mustafa Safayî Efendi, 2005: 88); Râmiz, "tüccâr-ı zevi'l-iktidârdan bir zât-ı celilü'l-mikdâr olup sarf-ı nakdîne-i makderet birle tahsîl-i emti'a-i ma'rifet idüp sû-ı hünerde kâlâ-yı zer-beft-i girân-kıymeti miyâne-i hâcegiyân-ı bendergâh-ı dâniş ü kemâlde tamğa-zen-i dest-i rağbet olmuş emîrî'l-keâm yesâr-ı irfânı âhir bir şâ'ir-i be-nâm idiler"(Râmiz, 1994: 11) demektedirler. İsmail Belîğ, Emîrî'nin sadece bir gazeline yer verirken herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır (İsmail Belîğ, 1999: 18). Şeyhî Mehmed Efendi de *Zeyl-i Şekâyık*'da Diyarbakır'da 1137 tarihinde vefat edip, aynı şehirde defnedildiğini söyleyerek "halâs" redifli gazeline yer vermiştir (Şeyhî Mehmed Efendi, 1989: 735). Ali Emîrî, şair hakkında geniş değerlendirmeler yaparak şu görüşleri dile getirmiştir: "Hâlâ şehrimiz mecâmî-i üdebâsında ve sair bilâdda birçok âsâr-ı belîğası mevcûddur. Gerek zamânında ve gerek daha sonraları memleketimizin bestekârları tarafından eş'arı ehviye-i latife ile bestelenip tagannî edilmektedir. Nuût-ı şerife ve kasâyid ve gazeliyatı bî-hadd ü hisâbdır." (Ali Emîrî, 1328: 52). Ali Emîrî, görevli bulunduğu Selanik ve Yemende bile dedesinin şiirlerinin okunduğunu söyleyerek şöhretine işaret eder. Tezkirelerde şairin bazı gazel ve beyitlerine yer verilmiştir. Bu beyitlerden birkaç örnek ile yetiniyoruz:

Ey çarh-ı dil-siyâh neden minnetin çekem
İkbâl-i 'izz ü devlet ile müttehem miyem

Ben üstühân olurum ey hüma-yı hâhiş-i dil
Sen âşiyân-ı emelde karâr edinceye dek

Girdâb-ı gamdan eyledi dil zevrakın halâs
Hızr irdi hatt-ı sebze ruh-ı dil-rübâ baña

I.3. Eserleri:

I.3.1. Divan: Kaynaklarda Emîrî'nin iki eserinden söz edilmektedir: bu eserlerden ilki, şairin Millet Kütüphanesi Manzum eserler 40numarada kayıtlı *Divan*'ıdır (Nail Tuman, 1999: 65). İkinci eseri ise *Nasihât-nâme (Pend-nâme)*'dir.

I.3.2. Nasihat-nâme (Pend-nâme)

Emîrî'nin 145 beyitli bu mesnevisinin dört nüshasına ulaşabildik.¹ Bu nüshalardan biri Milli Kütüphane'de Türkçe yazmaları A 2669/138b-140a'da diğeri de Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum eserler 860/4b-8a' kayıtlıdır. Üçüncü nüsha Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum Eserler 40'ta kayıtlı divan içinde olan nüshadır. Dördüncü nüsha Türk Dil Kurumu Kütüphanesi A/362'de kayıtlıdır. Şair, oğluna hayat yolculuğunda edindiği birikimleri manzum olarak akıcı ve anlaşılır bir dille öğüt vermek amacıyla kaleme almıştır. Eser, Milli Kütüphane nüshasında *Nasihat-nâme-i Emîrî bâ-Puseres*, Millet Kütüphanesi nüshasında *Pend-nâme-i Emîrî Çelebi* olarak isimlendirilmiştir.

II.1. Nasihat-nâme'nin Muhtevâsı

Mesnevi, "hazer" sakın sözüyle başlar. Daha ilk beyitte şair dikkat çekici bir uyarı ile oğluna seslenir; babanın sana öğüdü şudur, diyerek öğütlerini sıralar. Eser genel olarak sosyal içerikli olup tavsiyelerin önemli bir kısmı günümüzde yaşanan birtakım toplumsal sıkıntı ve sorunlara parmak basmaktadır.

*Nasihat-nâme'*de erken yaşta evlenmenin zararları anlatılıp, bitmek tükenmek bilmeyen kadın isteklerinin düşüreceği acı ve komik durumlar çarpıcı ifadelerle verilerek kadınların giyim kuşam ve süs merakı; düğünlerde yeni elbise istekleri, bahşış vs. masraflarının kocayı sersemleteceği üzerinde uzunca durulur. Şair, adeta kadınların masraf gerektiren bu düşkünlüklerini karikatürize eder; sonu gelmeyen bu isteklerin ailede doğuracağı huzursuzluklara dikkati çeker.

Şairin üzerinde önemle durduğu bir diğer husus da aynı evde erkek kardeşle yaşamamanın sorunları ile ilgilidir. Emîrî, erkek kardeşin evde doğuracağı mahzurları çarpıcı ifadelerle dile getirir. Emîrî, erkek kardeşin, evin düzenini bozacağından huzursuzluğa, karı koca arasında geçimsizliğe sebep olacağından ironik bir üslûpla söz eder.

Vakitli vakitsiz aynı yere gitmenin yanlışlığı da şairin üzerinde önemle durduğu bir konudur. Bu tür davranış kişiyi hafif düşürür. Dostlar bu sık ve yersiz gelişlerden usanırlar. Ayrıca ikram ve nimet yerlerine çok gitmenin sakıncaları da vurgulanan hususlardandır.

Meclislerde, eş dost sohbetlerinde başköşeye geçip kurulmanın doğru olmadığını hatırlatan şair, insanın atalarıyla övünmesinin yanlışlığını dile getirir. Doğru olan kişinin kendi çaba ve gayretiyle bir ad edinmesidir. Cömertliğin bir erdem olduğunu söyleyen Emîrî, insanlara cömert davranılmasının önemini vurgular. Ona göre evdeki hizmetlileri başkasına kötülemek de yanlıştır. Hırs ve inat insanoğlu için çok zararlıdır. İnsanları kötülemek, dedikodu yapmak uygun değildir. İnsanlara güler yüzle selam vermeli, kibirden uzak durulmalıdır. Meclislerde her söze karışmak insanın hafifliğini gösterdiğinden iyi değildir.

Cahil kişilerle dostluğun sonu iyi olmaz; insan bilgili kişilerle sırdaş olmalı onlarla arkadaşlık kurmalıdır. Keyif verici maddelerden uzak durulmalı şarap, afyon ve benzerlerinden kaçınılmalıdır.

Şairin üzerinde durduğu bir husus da ağalık hevesidir. Muhtemelen Nâbî'ye de ilham veren bazı öğütleri dikkat çekicidir. Şair, ağalık hevesinin insanı içine düşürdüğü komik durumu güzelce tasvir etmiştir.

II.2. Nasihat-nâmenin Dil ve Üslûp Özellikleri

Emîrî, oğluna hitaben yazdığı bu kısa mesnevîde anlaşılır, açık bir dil kullanmıştır. Yüzyılın özelliklerini yansıtan bu dil, eserin konusu ile uyumlu olup külfetli anlatımdan uzaktır. Az da olsa mahallî söyleyişlere de rastlanmaktadır. Örnek olarak: püşküle (b.11), diyer (b.37), salkıtsa (b.16). Şair, muhatabının anlayabileceği bir dil ve üslûpla meramını anlatmıştır. Bazı müstehcen ifadeleri edebî söyleyişin örtüsü içinde gizlemiştir. Emîrî, esprili bir dil kullanıp

¹ Eserin üçüncü nüshasını Türk Dil Kurumu Kütüphanesi T.y.A/362'da bulup metnini gönderen öğrencim Abdullah Arı'ya teşekkür ederim.

öğreticiliğin kuru tekdüzeliğinden kurtularak yer yer ince bir mizaha başvurmaktan geri durmamıştır. Aşağıda, fesini eğerek dolaşan bir dilberin durumu tasvir edilmiştir:

Ola levendâne vü hem kec külâh
Sen çekersin hayret ile niçe âh

Aşağıdaki beyit, kadınların giyim kuşam isteklerine eleştirel bir bakışla yaklaşımına ironik bir örnektir. Emîri, aile durumunu göz önüne almayan kadınların her düğünde ayrı ve yeni elbiseler istenmelerini iğneleyici bir dille eleştirmektedir:

Olsa vilâyetde eger bir düğün
Sen ele taş al dahı sineñ döğün

Şairin mizahî üslubu, işvede üstat, kendinden emin, yanağı gül, dudağı şarap kırmızısı, mağrur bir güzel tasvirini yaptığı şu beyitte kendini göstermektedir:

Ârızı gül her birinüñ la'li mül
Her birisi şivede üstâd-ı kül

Emîrî'nin, "ey oğul" diye başlayan beyitlerinde (güher-i kulzüm-i sülb, cân-ı azîz-i peder) gibi sevgi dolu ifadeler kullandığı görülür:

İy güher-i kulzüm-i sülb el-hazer
Saña budur mâye-i nush-ı peder

Bir de budur nushh saña iy püser
El-hazer iy cân-ı azîz-i peder

Olmaya tab' uñ ki nezâket-eşer
Bî-nemek olur o sözüñ iy püser

Bir de budur nush saña iy püser
İtme ağalığa şakın el-hazer

Şu beyit de karakışta aşerip taze salatalık isteyen hanımla ilgili çarpıcı bir mizah örneğidir:

Bulmalusun kendüye bî-ihtiyâr
Çillede isterse de tâze hıyâr
Aşağıdaki beyit, ağalık taslayan bir züğürdün tasviridir:
Aduñ ağa ola vü etbâ' uñ aç
Hânde-i yârâna virürsin revâc

III. Sonuç

Emîrî'nin oğluna hitaben yazdığı bu öğüt manzumesi, sosyal içeriği ve gerçekçi üslubuyla türü içinde başarılı bir örnektir. Şairin sağlam bir dil ve anlatım sahibi olduğu akıcı ve pürüzsüz ifadesinden anlaşılmaktadır. Kullandığı kelimeler dönemine göre muhatabının kolayca anlayabilecekleri arasından seçilmiştir. Emîrî, asırlık hayat tecrübesini etkili ve sürükleyici beyitlerle dile getirmiş, günümüzde de geçerli olabilecek tavsiyelerde bulunmuştur. Emîrî'nin keskin bir gözlem yeteneği olduğu açıkça görülmektedir. Bu manzume kısa, öz ama çarpıcı üslubu ile benzerleri arasındaki yerini almıştır.

IV. Metin

Emîrî'nin manzum nasihat-nâmesinin tespit edebildiğimiz üç nüshasından ikisini karşılaştırdık. Türk Dil Kurumu nüshası son zamanlarda istinsah edildiğinden metin karşılaştırmasında kullanılmadı². Üç nüsha arasında beyit sayısı bakımından bir istisna dışında

² Bu nüshadan beni haberdar edip kopyasını gönderen öğrencim Abdullah ARI'ya teşekkür ederim.

sayısal fark bulunmamaktadır. Milli Kütüphane nüshasını **M**, Millet Kütüphanesi nüshasını **A** ile gösterdik. Bu nüshanın tıpkıbasımını da metnin sonuna ilave ettik. Metin teşkilinde üçüncü olarak kullanılan Ali Emiri Manzum Eserler 40'ta kayıtlı divan içinde bulunan nüshayı da **E** ile gösterdik.

Nasihat-nâme-i Emîrî bâ Püser*

138b

1. İy güher-i kılzüm-i sülb el-ğazer
Saña budur mâye-i nuşh-ı peder
2. Dut sözümi var ise 'aqluñ eger
Gez yüri bu sâhada âzâde-ser
3. Eyleme tezvîce şağın tîz heves
Soñra bulunmaz saña feryâd-res
4. Kesb ile it kendüñe evvel medâr
Tâ olası devlet ile pâydâr
5. Çoğmuñ endişesi fikr-i 'ıyâl
Pây-ı talebkârına olmuş 'ikâl
6. Bâr-ı tekâlîfi seni pîr ider
Dâmgeh-i mekrine nağcîr ider
7. Sâgar-ı vuşlat görüyor hoş-güvâr
Soñra çekilür gam-ı renc-i humâr
8. Fetğ ide tâ perde-i bîkr-i güli
Hûn ile âlûde olur bülbüli
9. Şimdiki her duğter ü her pîre-zen
Erlerine her biri bir râh-zen
10. Akmîşe-i fâhire ister zenân
Telli hatâyî aña vird-i zebân
11. Gamla senüñ ger yüzüñ ağlar güle
Almalusın kendüye bir pişküle
12. Bağlamada cümlesi bi'l-ittifâk
Mûy-miyânına kemer-bend kuşak
13. Düğme-i zer birbirine olmasa
Gâh hatâyî giye geh dolama
14. Üslük ile kavuğı gül-gün reng
Kubbe-i eflâki ider başa teng
15. Elbisesi olmaya hem 'âriye
Salına ardınca niçe câriye
16. Çenberi reşk-âver ola erlere
Ucını salkıtsa eger yirlere
17. hâhiş-i ferrâce vü telli soğak
Hep saña itdükleri mâ-lâ-yutâk
18. Ola levendâne vü hem kec külâh
Sen çekersin hayret ile niçe âh
19. Olsa vilâyetde eger bir düğün
Sen ele taş al dağı sineñ dögün

* Nasihat-nâme-i Emîrî bâ Püser M; Pend-nâme-i Emîrî Çelebi A; Nasihat-i Emîrî Çelebi bâ Püser-i hod E.

2a.dut M,a: tut E.

2b. sâhada M, A: bustânda E.

7b.gam M: mey A.

11b. almalusın M: almalısın A.

13a. düğme M, A,: tüğme E.

13b.dolama M: tolama A, E.

14a.kavu ğı M: kavu ğ-ı A

16b. Tohınuben salunarak yirlere A;Tokınarak şalınarak yirlere E.

18b. hâyet M, A: hâsret E.

20. Evvel olan elbiseye ‘âr ider
Geymenem anı diyü isrâr ider
21. Dir ki budur meşreb-i şab‘-ı zamân
Câme-i nevre salına her zenân
22. Câme-i nevre ide kendüyi zeyn
Kocası bî-çâre giriftâr-ı deyn
23. Kande var ol merdüm-i devlet-esâs
Göstere her sûra birer kat libâs
24. Soñra dir vir baña saçu-yı sûr
Tâ sere olmaz mı nükûd-ı fahûr
25. ‘Unfile hüküm ider sen bendeye
Saçı gerek müdhhik ü hânendeye
26. Mazhar ola luğfına sâzendeler
Öyle bir âşüfte vü nâzendeler
27. Ârızı gül her birinün la‘li mül
Her birisi şivede üstâd-ı kül
28. Olsa eger eşheb-i rakşa süvâr
Her zen olur âşîka bir zülfekâr
29. Râşa virürlerse eger âb u tâb
Ser-be-ser olur veli ‘âlem harâb
30. Nağme-i dil-sûz u hoş âvâzeler
Köhne olan pîreleri tâzeler
31. Şubha degin eylese zevk u şafâ
İtmez o kâfir aña da iktifâ
32. Sevmededür meşreb-i nâzükteri
Kendi gibi şiveli bir dil-beri
33. Dir ki budur vâsita-i vuşlatı
Kim aña pey-der-pey ide da‘veti
34. ‘Arz idesin kendüye emr-i muhâl
‘Irzuñı eyler o mağall pây-mâl
35. Bulmalusun kendüye bî-ihtiyâr
Çillede isterse de tâze hıyâr
36. Gösteremezsin aña çîn-i cebîn
Hände ider rişüñe ‘ayne’l-yâkîn
37. Saña diyer ‘işret-i firûzesin
Görmelüsin maşraf-ı çend rûzesin
38. Kendüsi dostıyla olur leb-be-leb
Niçe geçe şubha degin pür-şarab
39. ‘İşve idüp dir saña budur edeb
Hâneye bigânesin el-ğak bu şeb

19b. dağı sineñ A: sineñi M.

21a/b. zamân/zenân M, A: zenân/zamân E.

22a.nevre M, A: zerle E.

23b.sûra M, A: sûrda E.

24a.saçu M: sabbâ ha A

24b. fahûr M: hu zûr A.

25a. ‘Unf ile hüküm ider M: Hüküm ider ‘unf A, E.

25b.mü d hük M: müz hük A

28a. zen A, E: kıl M.

29b.Ser-be-ser M: Ser-te-ser A, E.

30b.pîreleri M: pîrleri A.

31b. Aña M: aña A.

32b.Kendi M: Kendü A, E.

33b. ide M: ola A,E.

34a. kendüye M: kendiye A,E.

36a. Gösteremezsin aña çîn-i cebînM: Satsañ aña sâhte çîn-i cebîn A, E.

36b. rişüñe M: reşkile A, E.

37a.Saña diyer M: dir saña her A, E.

40. Otaya çıksun bu gice câme-ğâb
Şubha degin olmalı hâneñ harâb
139a.
41. Gösteremezsin aña çîn-i cebîn
Şubha gerek sükker ü iskencebîn
42. Altuna batursan eger ser-te-ser
Şanma anı zerrece minnet çeker
43. Başa çalar birbirinüñ kendesin
Medh iderek tâli '-i ferhundesin
44. Kavl-i hod ile olur elbet bir iş
Bahtuñ ider saña bu kez serzeniş
45. Devlet ile ni' metüñ eyler tebâh
Dir ki benem 'âcize baht-ı siyâh
46. Hâtırına senden irerse melâl
Zîver-i bâzâr olur esbâb-ı mâl
47. İtdüğünü sine-i pür-zağme çek
Tâ ki fûruht olmaya ğırbâl elek
48. Eyleme yanında anuñ fahr-ı râh
Hâneñ olur yeller eser tekyegâh
49. Dirsın olam sâhib-i 'izz ü vağâr
İt güher-i nuş humı sen gûşvâr
50. Bir de budur nuş saña iy püser
El-ğazer iy cân-ı 'azîz-i peder
51. Meskenüñ olursa da dârü'l-cinân
Olma birâderle bir evde amân
52. Bir eve lâzım olacak bir kişi
Tâ ki nizâm-âver ola her işi
53. Kelle ki bir olmaya ğayrısı pâ
Şoñra gelür her kafadan bir sadâ
54. Olmaya bir tâ ki hükümet begi
Mülki harâb ideler olsa iki
55. Biribiriyle idemezler huzûr
İkisi bir lânede olsa tuyûr
56. Kendüyi dünyâdan ider bî-nasîb
El kıoya bir hasteye iki tabîb
57. Evde birâder ki ola tünd-ğû
Zehr olur ol âdeme içdüğü şu
58. Yidigüñ et'ime k'ola iştirâk
Âkilini iyi ki itmez helâk
59. Olamaz ahlâkları mut'emen
Biri çîn olsa da biri hasen
60. Gire çıka hâneñe mestâne var
Dest tehî sâhte vaz' -ı vağâr
61. Ola birâder ki sefâhet-mizâc
Kâbil olur mı ki ide imtizâc

39b.hâneye M: haneñe A, E.

40.beyitten sonra E'de muhtemelen müstensih tarafından eklenen kafiyesi tutmayan şu beyit vardır:

Sen olasın şubha degin bî-ğuzûr
Ĝaynlar itsün ni' amuñla huzûr

41b.Şub hâ M: Şul hâ A/seker ü M: sükkerî A, E.

44b.Kavl-i hod ile bulur elbet bir iş M: Zehr olur itdüğüñ anuñla si..ş A, E.

48a. fahr-ı râh M: fahr u âh A, E.

53b. Şoñra gelür her kafadan bir sadâ A, E: Gelmelüdür her kafadan bir sedâ M.

56a.Kendüyi M: Kendini E.

56b. kıoya M: kosa A,E.

58b.yi ki itmez helâk M: 'âkıbet eyler A,E.

60b. Vaz' -ı M: 'izz ü A, E..

61b.mı ki M: k'idesin A, E.

62. Ola gözi ehlüñe anuñ düçâr
Tab' uña gelmez mi senüñ maḥz-ı 'âr
63. 'Irzuñı hıfz itmede iy ser-firâz
Kardaşuñ olursa da it i ḥtirâz
64. Ola birâder ki oğul kız ' ayâl
Ḥâneñ olur ḥâne-i maḥzen-miṣâl
65. ḥâlî degül fitne vü âfetleri
Rabi' a ḥab' olsa da ' avretleri
66. İtmededür reşk ile rûz ü şebân
Birbirine serzeniş ü imtinân
67. Olmasa ḥânende senüñ intizâm
Ḥande ider ḥâlüñe hep ḥâs u 'âm
68. İki de olsa anuñ ger sitîz
Biri gerek ḥor ola biri ' azîz
69. Ḥazret-i Yûsufî nedür müdde' â
Beyn-i uḥuvvetde olan mâcerâ
70. Birbirine itmede ḥayr du' â
Mu' temed icrâ görünür mâcerâ
71. Keşf idemez dilde olan râzını
Diñledemez düzeni yok sâzını
72. Zaḥmı derûnında qalır nâ-ümîd
Ḥâtırî ma ḥzûn velî müstemend
73. Olsa biri müflis ü çıplaq ü aç
Gel marâz-ı cû' ma eyle ' ilâc
74. Olsa biri devletile kâmrân
Yidiğini saña ider imtinân
75. Kendüyle râh-ber olsañ n'ola
Zu' m-ı taşaddurla geçer sağ qola
76. Kendü virür ḥalka pişinden selâm
Kardaşımı tâ ideler istilâm
77. Naḥvet ü pindâr ile eyler ümîd
Ka şdı bu ki kendü ola müstefîd
78. Böyle bir iḥvân-ı nedâmet-me' âl
Tab' -ı suḥandâna virür iḥtilâl
79. Kendiñi sen görme bu derde revâ
Düşmenüñi itmeye ḥaḥ mübtelâ
80. İsterisen olmayasın der-be-der
Kısmete çek mâlüñi ba' de'l-peder
81. Bâr-ı girân olmaya tâ minneti
Ḥâk ile gör her ne ise kısmeti
82. İtseñ anuñla ne kadar ittifâk
Ḥâlüñe qor mı seni ehl-i nifâk
83. Her ne kadar çekseñ anuñ zaḥmetin
Aḥiri ber-geşte ider ni' metin
- 139b.

65a. vü A.

69b. beyn-i uḥuvvetde M: beyne'l-uḥuvvetde A,E.

70b.mâcerâ M: zâhirâ E.

72a. Zaḥmı A: zaḥm-ı M

74b. Bu mısra E'de yoktur.

75a. n'ola A: eger M.

75b.zu'mı A,E: Rağmı M.

76a.kendü M: kendi A,E; pişinden M: başından A, E.

77a. naḥvet ü A,E: naḥvet -i M.

78a. iḥvân A, E: A hvâl M.

79a revâ M: sezâ A.

80b.ba'de'l-peder M: ba'd-ez-peder A,E.

83b. Ni'metüñ M: minnetüñ A.

84. Böyle işi zümre-i şâhib- ' uqûl
Belki zarûretle de itmez kabûl
85. Nerde ki var iki birâder mekîn
İkisinüñ birisi olmaz tekin
86. Ey püser-i hoş-reviş ü hoş-li kâ
Bir de budur pend ü neşâyih saña
87. Gitme hâzer bir yire çok nâ-maḥal
Meclis-i aḥbâba virürsin kesel
88. Eyleme geşt ni' meti çok yirleri
Şalma anuñ ḥânesine lengeri
89. Şalduñ ise ḥânesine lengeri
Çok yime kim tâ tükene lengeri
90. Tâ çıka meydânına anuñ ta'âm
Sen diyesin soñra ki ni' me'l-merâm
91. Bir yüzi pek bi-edeb ü bi-ḥayâ
Soñra dirler ' aḳabince saña
92. Dir var ise saña eger tâze ḥân
Zehr ola ol loḳma-i pür-ımtinân
93. Sâhte vaḳâruña idüp ittikâ
Şadre şüdûr eylemegil sen saña
94. Tâ göreler şadrda herkes seni
Şetme siper itmeyesin sen seni
95. Muḥterem ol şaff-ı ni' âle otur
Serv gibi ser-keş ol ayaḳda dur
96. Nirde cülûs eylese bir ehl-i câh
Şadrı ol meclisüñ ola câygâh
97. Ceddüñ ile eyleme faḫr el-ḥâzer
Sa' yile it nâmüñi it şöhrever
98. Olmaya tâ sende ki ' ilm ü edeb
Fâyide virmez saña örf ü neseb
99. Cevherüñ olmazsa senüñ âb-dâr
Ḳadrüñ olur çün ḥâzef ü mührevâr
100. Ḥalka geh bezl olmaya ni' metlerüñ
İçmeyeler sükkerî şerbetlerüñ
101. Sen görinürsin nazâr-ı nâsa ' ûr
Câmeñ ola atlas ü kürküñ semûr
102. Bir de budur saña yine ey püser
Nuşhumı tut çekmeyesin tâ zarar
103. Geçme ḥâzer kimseye ḥuddâmiñi
Soñra çekersin anuñ âlâmını
104. Zemmine hiç kimsenüñ eyleme meyl

85a. nerde A,E: yerde M.

85b. İkisinüñ birisi olmaz tekin A,E : İkisine Ḥa ḳ ola her dem mu'în M

86a. liḳâ M: edâ A,E.

86b. Pend ü A: pend M/ neşâyih M: naşîhat A,E.

89b.kim tâ tükene M: tâ kim tükene A,E.

91b.Soñra dirler M: zemm-ile dirler A,E.

92a.ḥân M: cân A,E.

93a.va ḳâruña A: va ḳârına M; vaḳar ile E..

95b.dur M: tur A, E.

96a. N'irde A,E: Yirde M.

97b.Sa' yile sen nâmüñi it şöhrever A: Sa' yile it nâmüñi it şöhrever M.

98a.ilm ü A: ilm-i edeb M.

98b.Fâyide M Fâ'ide A,E.

99a. olmazsa A,E: olmaya M.

99b. mührevâr M: mühre-ḥâr A,E..

100b. sükkeri A,E: şekeri M.

101b.a tlas ü A: a tlas M/kürküñ A: kürk M.

102.beyit A'da yoktur./ 102a. saña yine E: nuşḥ sañaM.

- Görmeyeler tâ seni misl-i hübeyl
105. Her ne kadar olsañ eger zûr-kâr
Uşladur elbetde seni rûzgâr
106. Halka vir esvâkda bir bir selâm
Kibri saña itmeyeler ittihâm
107. İtme tekâsülde müdârâyı bil
Etmegüñ olmazsa gerek tatlu dil
108. Herkes ile eyle mahabbet husûl
Meclis içinde velî olma fuzûl
109. Hırs ü ta' annüdle şakın itme lec
Râst sözüñ soñra olur cümle kec
110. Barmaguñı katma hazer her söze
Mîl-i hacâlâtı çekersin göze
111. Sen seni zanneyleme gel şûh u şeng
Herkesi taqılma olup uş beng
112. Bârid edâlarla olup işve-ber
Kendi sözüñe idesin hândeler
113. Olmaya bir söz ki nezâket-şî'âr
Açma dehânüñi hazer gönçe vâ
114. Olmaya tab' uñ ki nezâket-eşer
Bî-nemek olur o sözüñ iy püser
115. Ülfet-i nâdândan it ihtirâz
Serv gibi eyle seni ser-firâz
116. Kendiñi it mahrem-i bezm-i kibâr
Tâ olasıñ mü' temen bir müsteşâr
117. Zağm açan u kan döken ü baş kesen
Lâf urup olma şakın furta-zen
118. İşüñe güldürme şakın 'âlemi
Muđhik ider böyle revîş âdemi
119. Olma hazer şayrefî nağdîne-senc
Başuñ aşağa çekesin niçe renc
120. Şaygusuz alsañ elüñe boş kadeh
Saña kalur elde hisâbı fezağ
121. Soñra olursun anuñ âvâresi
Saña kalur el kiri yüz çaresi
122. Kimseden alup yime hâbb-ı sufûf
Saña viren olur ise feylesûf
123. Bâde ki şâf olmaya rengînter
Soñra virür nûş idene derd-i ser
124. Âdemi tiryâkle berş (ü) afyûn
Muđhik ider olsa eger zi-fünûn

104a. hiç kimsenüñ eyleme M: sen hiç kesüñ itme A, E.

105a.zûr-kâr A,E: rûzekâr M.

106b. kibri M: giri A/ittihâm A: ibtihâm M

107b. etmegüñ A,E: etmek M.

109a. hır ş ü A: hır ş-ı M.

109b.Râst sözüñ soñra olur cümle kec A: Râst sözüñ cümle olur soñra kec M, E.

111a. şûh şeng M: tûh teng A.

111b.Ta kılma M: tartılma A,E.

112a.edâlarla A,E: edâlara M.

112b.kendi M: kendü A/idesin A: ide M.

114a. nezâket M. letâfet A,E.

117a. u A, E.

117b.urup M: idüp A, E/farta M: fur ta A

119a. şayrefî A: şayref M.

119b. Başuñ A: başın E; baş M/niçe renc M: hemçü renc A, E.

120a. hisâbı M: hisâb-ı A./fezağ M: ferağ E.

121a. olursın M: olasıñ A,E.

122b.olur ise M, A: olsa eger E.

125. Saña eger ‘ âlim ide nuş u pend
Âmil ol anuñ sözini itme red
- 140a.
126. Bilmedüğüñ sözleri eyle su’ âl
Hâtıruña ‘ ucibile virme kelâl
127. Bir de budur nuş saña iy püser
İtme ağalığa şaķın el-ħazer
128. Mertebesüz itse heves bir beşer
Başlaya ta kıldine her der-be-der
129. Bir iki ĥuddâm bir at iki raht
Şanma ki eyler seni ol nık-baht
130. Halk saña ağa diye bî-irtikâb
Niçe deme kuzu gerekdür kebâb
131. Çin-i cebîn sâhte vaz’ -ı vaķâr
Gösteresin sen seni tarz-ı kibâr
132. İtmeyesin mâlını ĥalka ‘atâ
Kimse dimez saña ĥalender ağa
133. Elde medâr olmağa bir kisb yok
Hem ola ĥuddâmile ĥorende çok
134. Bir kişi tâ yıkmaya biñ ĥânei
Şeyn idemez olduğı vîrânei
135. Eyler iken zevķi için iktisâb
‘ Ömr ola ta’ cıl ile pâ-der-rikâb
136. Olmayasın manşıb u erbâb-ı câh
Sadrı saña eylesesin câygâh
137. Aduñ ağa ola vü etbâ’ uñ aç
Ĥande-i yârâna virürsin revâc
138. Şart degül mi ki bula imtiyâz
Sûret-i taĥķik ile rûy-ı mecâz
139. Her seg-i lâyide vü her seng-ĥâr
Kuyruğımı kesseñ olur mı çomâr
140. Olmaya bir naĥl tâ ki mîvedâr
Serv de olsa olamaz pâyidâr
141. Ėonçasız olursa bün-i gülsitân
Ėaddini kûtâh ider bâğ-bân
142. Eĥ’ imesiz eşribesiz sen ü ben
Zevķ virür mi bize sûy-ı çemen
143. Bâ Ėçe ki olmaya bûy-ı güli
Sen göremezsın orada bülbüli
144. Ĥaddiñi bil tâ ola ĥadrüñ füzûn
Bîd gibi olmayasın ser-nigûn
145. Âķıl iseñ sözümi fehm eyle bil
Olma bu sözden güzelüm münfa’ il

Temmet

-
- 124b.zi M: zû A,E.
127b.saķın el-ħazer M: heves el- ĥazer A, E.
128b. Kişiyi taķlîd ider her der-be-der E.
130b. deme A, E: rama k M.
131b.va z’ -ı M: va z’ u A,E./Bu mısra E’de yoktur.
132b.Kimse dimez A: Kim diyer M.
138b.Mecâz A: hicâz M.
139a.seng-ĥâr M: seg şümâr A, E.
139b.kesseñ M: kesse A,E.
140a.tâ ki M: ki tâ A.
141a. olursa bün-i A, E: olurise bin M.
142a. sen ü ben M: ben ü sen A, E.
142b.Sûy M: cûy A; taraf-ı E.
143a.bâ Ėçe ki olmaya M: bâ Ėçenüñ k’olmaya A, E.

KAYNAKÇA

Ali Emiri, *Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid*, Dersaadet 1328.

İsmail Belîg (1999). *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*, Hzl.: A.Abdülkadiroğlu, Ankara.

Mustafa Safâyî Efendi (2005). *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr)*, İnceleme-Metin-İndeks), Haz: Pervin Çapan, Ankara.

Nail Tuman (1999). *Tuhfe-i Naili*, C.I, Ankara.

Râmiz (1994). *Âdâb-ı Zurefâ*, Hzl.: Sadık Erdem, Ankara.

Sâlim Efendi (2005). *Tezkiretü's-Şuarâ*, Haz: Adnan İnce, Ankara.

Şeyhî Mehmed Efendi (1989). *Vakâyiü'l- Fuzalâ*, Hzl.: Abdülkadir Özcan, C.II-III, İstanbul.